

**„סוכן הוד מלכותו“, הרומאן
החדש של דוד שחר, טווה עלילה
מרתקת של בגידה במחתרת
ואהבה, מימי המאבק נגד
הבריטים ועד מלחמת יום
הכיפורים * פיצץ מלון „המלך
דוד“ הוא אחד ממוקדי הסיפור,
המשופע גם בתיאורי-מין
„נועזים“ על רקע הנופים
והאנשים של ירושלים**

סופר דוד שחר בביתו

על מעטפת ספרו של דוד שחר, שראה אור ממש באלה הימים, כתוב לאמור: „סיפור של אהבה ופרשה של בגידה שתחילתם ב-מלחמת-העולם השניה וסופם במלחמת יום-הכיפורים“, הרומאן, „סוכן הוד מלכותו“, ראה אור בהוצאת „הדר“, וההקדשה ה-מתנוססת בפתחו היא למו"ל — יעקב עמרמי, הוא יואל. „יואל“ היה כינויו ה-מחתרתי של יעקב עמרמי, אז ראש מחלקת המודיעין של האצ"ל, שגם הרומאן הראשון של דוד שחר, „ירח הדבש והזחב“, שפורסם לפני עשרים שנה, נושא את הנושפנקה של בית-ההוצאה שלו. ואולי יש איוו סמך ליות בעובדה, שגם הרומאן הראשון וגם הרומאן האחרון פורסמו על-ידי אותה הוצאה.

לעיניו של דוד שחר, חכולות-אפירות, יש מבע של חריפות. במרצת השנים הרבות-למדי שאני מכירו ועוקב באהדה אחר יצירתו הוטעם והלך החיידק האינטלקטואלי של הפנים הכחוסים. הקרחת מדינישה את ארשת ה-חלמיד-החכם. דוד הוא דור המשיבי בירושלים, היטר לישוב הישן — מצד אביו הוא צאצא של החת"ם סיפר ומשפחה נמנית עם בני בחי אונג'רן. הפלג הקיצוני של התודים. נטורי קרתא לפני ולפנים. מה מזר שדווקא בעל יהוס שכזה, „נתפקר“ והיה לאחד המספרים הבול-טים ביותר שלנו, משורר-בפרוזה של ירושלים, מחברם של קובצי-סיפורים כמו „מותו של האלודים הקטן“ ו„שפמו של האפיפיור“ והטרילוגיה רייז-שלמית המצוייר-נת, היכל הכלים השבורים. ואולי מזר עוד יותר שעתה יצא מתחת לעטו, פרי עבודה של שש שנים. שבהן הקשתי לכתובה כל שעה-פנאי שעמדה לרשותי. ביום ובלילד, רומאן-מתח-ומין שכה!

● **באלוזה, מדון, ירושלים**

באלוזה, ירושלים, מדון, ירושלים — אלה המקומות שבהם נתרקם הרומאן החוש, שאתה קורא בו בשקיקה, בהנאה ובריגשה. בין 16 בנובמבר 1973 ובין 16 בפברואר 1979. באלוזה — בסיס צה"ל בסיני; מדון — פרוור של פאריס, העיר האהובה על דוד שחר שעשה בצרפת בשנים 1963-1971; ירושלים, עיר-מכורתו שנששו קשרה בה באלפי נימים, והיא, על הנאליה הצבעונית, הקטומה, של תושביה ונופיה, עוברת בחיט-השני ביציר-רתו. אינני רוצה לקלקל את תענוג הקריאה ולספר להם מה מתרחש ב-370 עמודי הספר. דיי אם אזכיר, כי גם פרשת פיצוצו של מלון „המלך דוד“ הוטסת בו מקים. אבל מעבר לעלילה המרתקת — ניכר כוחו של המספר, האוהב את אמנות-המעשה שבידו, אמרתו לדוד שחר, כי אהבה זו שהוא אוהב לספר סיפור ורוכלת לשתף את הקורא באהבתו, מקנה לו, לדעתו, את החואר שילדי סאמאה כינו בו את רוברט ליאס סטיהנסון — „מוטיטאלד“, מספר-הסיפורים. לא לעתים קרובות אני נחלק בספרות העברית החדשה, ולא רק בה לבדה, בשמחת הסיפור כפשוטה.

מה בדיון ב„סוכן הוד מלכותו“ ימה אמת? סיפור סים אוטנטיים ודמויות דמיוניות משמשים כאן בערב-בית. והלא בחברה קטנה, יחסית, כמו החברה הישראלית, שבה הכל מכירים את הכל, קיימת נטייה טבעית לחפש בספרות „אנשים שפרצופם ידוע“.

„שקספיר וטולסטוי“, אומר לי שחר — בחוץ ליהט שרב, שגם ירושלים איננה פטורה ממנו, ואפילו לא שכונת טלביד, שבה הוא מחגורר ברחוב שקט, חסי-עצים — „נטלו מציאות-חיים, אם מפלוטארכוס ואם ממלחמות נאטוליאון, ויצקו בהן את רוחם שלהם. אני חיארת — ככל שהדברים נוגעים למה שקרה במלחמת-העולם השנייה או במלחמת יום-הכיפורים — את המאורעות במדוייק ככל האפשר ולתוכם שיריתי את רוחי

29 יוני 1979

בוגד במחתרת

מאת משה דור
צילם משה דינור

בו גוסטאלוגיה כמו ללימוד דף גמרא. אני עצמי נולדתי — בשנת 1926 — בביקור חולים' החדש שברחוב צ'אני סלור, ומדי שנה היה לנו, מוחארי' של עקירת דירה — מן הטוב אל הפחות טוב, מהרונכות, המיוחסים אל משכנות העוני. אבי היה איש שפתח בארץ את הסניפים של בית-הספר הבריטי למסחר, פיטמן' והמשבר בא מפני שהעוצר של ימי המאורעות וסוף שנות השלושים פגע ביכולתם של התלמידים — שהיו אנשים בוגרים — ללמוד בשעות הערב. כך או כך, נגזר עלי שאעבור על-פני שכונותיה של ירושלים.

והיודע אתה, כי אני הוא ששימשתי מתורגמן לרי' עמרם בלוי המנחה, מנהיגם של נטורי-קרתא — שמופיע בספרי בשם ר' עמרם בלוטה — בפני הוועדה האנגלו-אמריקנית בשנת 1946? הם הועיקוני לסייע להם — בשכר — מפני שהכירו את משפחתי ואני ידעתי אנגלית. ערב שלם ערכו, משחק סימולאציה' והכינו מראש תשובות לשאלות אפשריות שישאלו, ואני תרגמתי את התשובות לאנגלית. אולם כשהופיעו רי' עמרם ועמיתיו בפני הוועדה בבניין ימק"א לא רצו חברי הוועדה להציג להם כל שאלה שהיא, אלא הסתפקו בהצהרות עקרוניות פוליטיות. כל החרדה שהרדתי למצוא חליפה מתאימה — שאלתי אותה מקרוב-משפחה ולקחתי כובע שחור מאיזה יהודי ממאה-שערים, כי לא היתה לי לבשרי אלא חולצת לבנה — היתה לשווא. כנגד זה הוקפנו עתונאים אמריקניים שהמטירו עלינו מטר שאלות שמציגים למטומטי מים וסרימיתוים או לילדים מפגרים.

● אינדיווידואליסט קיצוני

לאבי היו אי-פעם נטיות קומוניסטיות, פרי תמימות שהיתה בהרבה בוזרים יהודים — וזה שימש לי מדד לבקשת אמונה — אך הוא השתחרר מהן במהרה. לי עצמי היו תחושות-ביסוס שצריך ללכת לקיבוץ ולעבוד את האדמה, ואם ללמדת, אזי משהו מעיל, אבל בהי בעת חשתי שאני עצמי לא נצ'התי להגשים את התביעות הציוניות היסודיות הללו. השחתי, כי פחות העם הי' יהודי, שנתפסה לי ככל-כילה חובות, שוחקת את נצנוץ השיבה שבי. חייתי בקיבוץ ועזבתי, כי לא יכולתי להחזיק מעמד. מאז אינני משתלב בחיים. מדוע? כי מילדותי לא יכולתי לשאת את התכונה היהודית של הספת-מסור וחיפוש-חסמים. חכונה זו נתנה את אותה תיה גם בספרות העברית: המשורר רואה עצמו כנשיא, הוא איננו כותב סתם שיר, אלא נושא משא אל העם, ולא אכפת שהאמנות יורדת לשאל-תחתיות והנביא הופך קומיסאר.

„כו, יכולני להגדיר עצמי כאינדיווידואליסט קיצוני. „בילדותי נמשכתי לשני דברים — לציור ולמוסיקה, ובעיקר לכינור. אבי היה מגנן על כינור מן השמיעה, כי לא נמצא איש שילמד אותנו. אהבתי את הכינור, אלא שלא היה כסף לקנות כינור חדש תחת הישן, כאשר נשבר. אז עברתי לציור, ומדוע ונתחתי את הציור ועברתי לכתובה? אינני יודע. כבר בכיתות הראשונות של בית-הספר התיכון החיליתי עוסק בכתובה, בצורה אינטימית ביותר, לבל ידע זאת איש זולתי. וזכרתי שפעם נכנס המורה לספרות והחל מנתח שני שירים — אחד מהם, והיה אם ישאל המלאך של ח"נ ביאליק והשני, שאינני זוכרו, שלא היה כולל בחכמת-הלימודים — שהיו קרובים ללבי, ואני חשתי ברע, כאילו מחללים את הקדש בידים גסות. הרי השיר איננו דבר ציבורי אלא אישי.

„סיפורי הראשון פורסם בגליונות' של יצחק למדן. שנים לא הזכרתי את כתיבתי לנפש היה, גם כשהייתי מורה בבית-הספר, עמל' כסיתי את הדבר. ולפתע קבלתי ציק — והדבר היה בשנות-המדינה הראשונות — חמורת אחד מסיפורי, על סך שלוש או חמש לירות. אותה

(המשך בעמוד 78)

הפעולה המוכה. מחברות וספרים הייתי שוכח — אבל את אקט ההימור הזה, לעולם לא. „ואני זוכר, שבבית-הספר הייתי שומע שיעורים בפלאים על המאמרים של אהרן-העם, שאהבתי מאוד את פתיבתו. וברובים שלמדנו שאהתי' הוא מגדולי הסופרים ומורי-הדרך של עמנו בזמן החדש, ברובים, כש-הייתי חוזר למאה שערים, נפלתו לתוך התקהלות של יהודים חרדים ליד בית-הכנסת הגדול ושם עמד ודרש בפניהם רי' בן-ציון ידלר — זה שנתגלגל לסיפורי עגנון — בבכי על, עוכר ישראל אהרן-העם' אשר, גרם לשבר העם... כך התגשנו שני עולמות של ערכים. גם בחוויות-ילדות אלו שונה הייתי מחברי.

„היו עוד עולמות שביניהם נקלעתי, אלה של העדות. בגלל אותו משבר כלכלי שהזכרתי, עוד לפני שהגעתי לבית-הספר התיכון, למדתי ב,בית-ספר עירוני לבנים, בית-ספר של שכונת-העוני, בהנהלת יוסף בר-ימיהם — אגב, אדם נפלא — ושם הייתי האשכנזי היחיד. בספרי, יום הרוצח, החיתם את הטרילוגיה שלי, תיאורתי כיצד אני, חבר המקלה של עזרא אהרון, מכתיב בקול את הרב הראשי הראשון לציון עזריאל. גם קטן הייתי בגילי מחברי וספגתי מכות מהם, ביחד מהללו שנשארנו כהם, עד שהשתלכתי ונמצא לי גורל דווקא בזכות הילד החוק מכל ילדי הכתה: הוא קם להגן עלי. היו אלה בני-עוני עד האחרון בהם. לא תמיד חזר ילד כזה לביתו ומצא ארוחת-צהרים ולא תמיד נמצא לו אוכל להביא מביתו לבית-הספר. עולם של מסכנות — וזרים המוכרים תה במשדדים או עובדים כסבלים ברחוב הסולל. אבל אותו עולם עני היה עולם חם. היו יחסים חמים בין הילדים ויחסים חמים בינם לבין המורים, עם כל ההתרגויות, וכשנפלתו לבית-הספר התיכון בין אחי האשכנזים, חשתי שאני נופל לא רק לעולם יותר עשיר, אלא גם קר ואדיש. כשהינני ילדי עוני — ולא חשוב אם הילד היה עורסלי או כורדי או תימני או פרסי או עגימי — לא היו לנו תביעות לעולם. חשבנו שאם נצליה ונלמד ואם נהיה טובים — אז נגיע לאיזשהו הישג. לא היתה הרגשה, שמגיע לי ולא התחסי כול של, אני מקוסח'. וגם לא היה ממי לתבוע."

● הקרדום של העסקן

אל ההבחנות הפוליטיות הגיע דויד שחר מאוחר יותר. זמן קצר היה — תודות לאהותו המנוחה, ממיסדות תל-עמל — חבר, השומר הצעיר'. את-ריכך עזב ושוב לא נמנה עם תנועה כלשהי.

„בנקודה זו עלי לצייין, הוא מוסיף, כי ירושלים היתה תמיד עיר דחוסת רגשות ומתיחויות, ביחוד בין דתיים לחילוניים. הדתיים שאני נמצאתי כמעט אדם היו אנטי-ציוניים תרופים. סבתי מצד אמה לא סלחה מעולם לאבי שהתגייס לגדוד העברי במלחמת-העולם הראשונה, ואילו אחד הדברים הראשונים ששמעתי בבואי לבית-הספר התיכון בבית-הכרם היה שכל ציוני נאמן הייב למסור לשלטונות הבריטיים את אנשי אציל ולח..."

„לא, מעודי לא יכולתי להיות חלק משום תנועה פוליטית. אחד מוכרונות-ילדותי הראשונים, בשכונת עוני בצפון-ירושלים, היה העדר חרדת-כבוד בפני עסקנים מפלגתיים. כשהופיע מי מהם לשאת נאום, מיד צץ החשד בלב: מה רצונו? באיזה קרדום הוא רוצה להפור?

„מבחינה זאת אני יכול להבין היטב את הרגשתם של הפנתרים. עסקן פוליטי נחשד היה עלינו שהוא רוצה להשתמש בשכונה שלנו כבסוס לרכב עליו.

„שואל אתה מהיכן הבקאות שלי בשכונותיה של ירושלים. כן, בהרבה שכונות נדדתי בדרך-חי. אני עזב את הישיבה כבר בנעוריו והלך ללמוד בבית-הספר שלשון שלשון הוראתו גרמנית ומשם עבר לאיליאנס, שלשון עד לאפית ברמם. ורש הייתי מניסו לתוך הילקוט ועולה על אוטובוס שהיה אז מס' 5 ונוסע לבית הכרם גלוי-ראש ככל הילדים האחרים. בחזרה היתה

שלי. שואל מוס, ממפקדי המוצב המותקף על-ידי המצרים, ודאי אינו זוכר שבראותו את הנגמשיים הי מצריים מתקרבים לבודאפטי' דימה אותם לחמניות המוגשות לארוחת-בוקר, אבל כך בדיוק אמר. בכל מה שנוגע לפרטים היסטוריים לא חוספתי ולא גרעתי ו ראינתי את האנשים שהשתתפו בפעולה והכאתי את רשמיהם ללא כחל ושרק. גם הכותר שנפל לשוחח ובר-אותו את השמים חשב על אנדריי בולקונסקי של, מלחמה ושלום' המוטל פצוע בשדה אוטטריליץ — אמת לאמתה הוא, ואלו היו מחשבותיו. הלכתי בדרך סלולה שהיתה בשעתו מקובלת על הסופרים: טולסטוי ושקספיר, ככל שהיו להם מקורות לשאוב מהם, ניסו להיות מדויקים ככל האפשר. אבל מה עשיתי? כל אימת שסיפרתי סיפור פנימי, פרשה פנימית של גיבור מגיבורי הספר, יצקתי לתוכו את רוחי וכושר-המצאתי. הסיפורים הפנימיים הם כולם דמיון. ספורי שבכך אני נאמן למסורת הספרותית, שכן לא באתי לחדש. דיקנס כתב על התמככה הצרפתית — השתמש במסגרת ויצק לתוכה את רוחו ורגשותיו. אבל לגבי ה-ספרות בארץ זהו אכן חידוש — במידה שהיא נזקקה לתיאור מאורעות שהיו, נדרשו הסופרים לרומאנטיזציה, ואילו אני נשמרתי מפניה לגבי המאורעות והרשיתי לה להכנס בשערי הספר רק כשעסקתי בעולם הפנימי של הגיבורים המתוארים. וגם בדמיון ביקשתי לתת את האמת של הדמיון. גרמתי לריינהולד, הזכות המרכזית שלי, שייפצע בראשו מכיוון שגם אני נפצעתי בראשי ויכולתי, איפוא, להשתמש ב-חוויותי האישיות. האמת היא מה שאתה חווה בעצמך. הגה כי כן נתחייבו את משא-הנפש להיות צייר, משא-נפש הרודף אותו כל חייו — וגם לי היה משא-נפש שכזה."

● הבגייה במשא-הנפש

דויד שחר חושש, שהקורא הממוצע יתפוס את פר-שה הבגייה שבספר — אפילו היא בגייה-כביכול, שהלא ריינהולד לא הסגיר את סודות מחמתו לידי ה-בריטים — כלוו של הרומאן, ולא כן הוא. הלון הוא בגיית ריינהולד במשא-נפשו, וכן בגיית דת אמו באכיו, וסירוס כל חייו של הבן כתוצאה מכך — זה חשוב לאין-ערוך מהבגייה שבובד כביכול רייני-הולד באציל. „הבגייה היא עניין הרבה יותר נפשי מאשר טכני, בגייה האדם בעצמו, שאינו נאמן לא לציור ולא לאשה, ואולי מה שחשוב לא-פחות הוא, שבנסיבות חיניו, כאן בארץ, עם כל המלחמות הפנימיות והתי-צונית שבה, מסתרסת נפשנו. מה קורה לסופרינו? מייחסים להם עמדות אמנותיות על-סמך עמדות פולי-טיות. הלחץ אצלנו הוא חזק עד כדי שיבוש. באינו מידה הדעות שאדם שמעיע בציור, חופפות את אמת חייו? גם כאן יש, לפי מיטב הכרתו, עוף חמור."

האני-המספר מופיע בתפקיד מהותי ברומאן שלם-נינו. מן איפוא מקומו של האלמנט האבטוביוגרפאי בסיפור? „המספר שבספר", אומר דויד, „במידה שהוא מסביר עובדות בחייו, הרי העובדות הללו חופפות אמיתות אבטוביוגרפיות. האמיתות האבטוביוגרפיות שלי, שהן הקובעות את ראייתי את המציאות הסובבת אותי, נעוצות בכך שמאז אני זוכר את עצמי חייתי ב-עולמות שונים ומגוונים זה לזה מבלי שאהיה חלק אינטגרלי מאף אחד מהם. חייתי באותו עולם, אך לא הייתי חלק ממנו. עוד בילדותי הייתי מיטלטל בין עול-מה של הקהילה היהודית החרדית ביותר במאה שערים ובין העולם החילוני שהיה אנטי-דתי מובהק. בגלל מש-בר כלכלי נאלצנו לגור בבית סבתא במאה שערים — ומשם הייתי תולך ללמוד בבית-הספר התיכון בבית-הכרם. במאה שערים צריך הייתי ללכת עם הקאסקט לראשי עד למאפית ברמם. ורש הייתי מניסו לתוך הילקוט ועולה על אוטובוס שהיה אז מס' 5 ונוסע לבית הכרם גלוי-ראש ככל הילדים האחרים. בחזרה היתה

בוגד במחירת

הנקרע בעולם הפוליטי שבו אנו חיים.

שחר מדבר בלהט, כמו שנחן שורקן למה שהוא נושא זמן רב בקרבו. מלים אחדות עוננו מבקש לומר ככלות שיתחננו — השעה מתאחרת ויש את לבו לחזור לעבודתו היוצרת: בדרך-כלל הוא סוחח בכתיבה בחצות הלילה ואינו מרפה עד עלות השחר, חוזר לעבודה, אם מסתייע, בשעות אחר-הצהריים — והן נוגעות לדמויות של ערבים בספרות העברית: „במה שכתבתי עד עתה, לרבות ברומאן האחרון שבו מופיעה ג'אמילה, יש מן התאווה הבורדו בספרותנו של ערבים אינדיבידואליים, אני זכנתי לפרטים של המנטאליות הערבית — זו המוסלמית וזו הנוצרית — ובטרילוגיה שלי פיתחתי דמות של ערבי לאורך כל החלקים שלה. אפשר שבדורי הספרותי אני כמעט היחיד שהכרתי ערבים היכרות ממשית והקדשתי להם ביצירתי תיאור רים-שלי-מש. אבל בשום סימפוזיון על הגושא הערבי בספרותנו לא פקדו את יצירתי ולשום סימפוזיון כזה לא הוזכרתי“.

אי-אפשר לטעות בנימת הכירות בקולו. מירות

(סוף מעמוד 21)

שעה נודמנו אצלי שתיים מדיוותי וראו את ההמחאה ושאלו לפישרה. סיפרתי להן והן ביקשו לקרוא את הסיפור, ואני זוכר כיצד דודה אלקה תוהה בקול רם: „מה? בעד השטיות האלו משלמים — ועוד כל-כך חרבה?“

אסופת-סיפוריו הראשונה של דויד שחר, „על החלום מות“, ראתה אור ב-1955, בהוצאת „עם עובד“. הוא היה אז מורה — שכיר — לספרות בקיבוץ שפיים. בהר-ראה עבר רוב שנותיו, עד אשר — לפני המש שנים — החליט, עם קבלת פרס היצירה של ראש-הממשלה, להקדיש את עיקר חילו לכתיבה. אשתו, ד"ר שולמית שחר, היא מרצה להיסטוריה של ימי-הביניים באוניברסיטת וינה, והעשרה עתה את שירותו הסדיר ב-צבא, ובת, בת עשר, ש„לומדת לנגן על כינור“.

ספריו של דויד שחר היקנו לו מושב בכותרת-המורח של סופרי ישראל, אולם התרגומים לצרפתית ולאנגלית נחלקלו בתשואות-יון, שלא רבים מסופרינו זכו בהן. „היכל הכלים השבורים“ הגיע למקום השני בתחרות על פרס מדיסי המוכר. העורכת הספרותית של היומן „לה מוגד“, ז'אקלין פיאטייה, השוותה את שיעור-קומתו הספרותי של שחר לזה של דוסטויבסקי, פרוסט ופוקנר. בקרוב עומד לצאת ספר נוסף שלו, „מסע לאור כשדים“, בתרגום צרפתי מעשה-ידי המתרגמת הנאמנה שלו מארי-לין גאן, — אגב, לא-יהודיה שהתאהבה בשפה העברית וגמנית עם ראשי המדור העברי של „הספריה הלאומית“ בפאריס.

● כחץ באפלה

„אתה שואלני אם אינני חושש מפני המבקרים שיעקמו את חוטמם על ספרי שהוא קריא מדי... מינים שאני כותב לא כתבתי בשביל מישהו ולא נחתי את דעתי בשביל מי אני כותב. זה היה לי כחץ באפלה. כתבתי את הספר, כי הרגשתי שאני חייב לכתוב. בשבילי היה זה תמיד פלא שמישהו אוהב את כתיבתי שכן גדלתי בחברה לא-ספרותית. אחרים הלא הם אנטי-אמנותיים בכל תחומי החיים.“

„האמת היא שבדרך-כלל אינני קורא ביקורות ואינני אוהב לקרואן, זה משעמם אותי. במספרים זכיתי בשבחים שלא פיללתי להם, החל מסול בלו, דרך ז'אקלין פיאטייה וכלה בחומאס לאסק, מי שהיה העורך הספרותי של ג'ירורק טיימס. אבל אני אחראי רק למה שאני כותב.“

„אתה מעיר בצדק, כי בספרי זה הפלגתי, מן ההיבט התיאורי, יותר מאשר בכל ספריי האחרים. אכן, זה הי-קיצוני שבספריי. מדוע? לא אדע, כך בא לי. אבל מה שחשוב לי הוא הצד האינדיבידואלי שבאירוטיזם, לא הסתמיות הטכנית. היחס האינדיבידואלי של חמרה וריינחולד הוא הקובע.“

„אני מנסה לראות בני-אדם בתקופתם. זהו ספר של מלחמות. צריך להדגיש את מלחמת אמו של המספר להשתחרר מן הקונבנציות ומן הכסף המסמל את ערכי העולם הזה; ואת מלחמת הטייס להשתחרר מאהבתו את פאולינה היא חמרה; ואת מלחמתו של ריינחולד, הגיבור הטראגי, להשתחרר מהטראומה של ילדותו ומן האשה, שהיא חמרה — מלחמה שהוא נכשל בה. מי שמצליח להשתחרר הוא דניאל, בעלה של חמרה, דחוקא אותו מסכן, המגיע אל הגשמת עצמו כאמנות, או הטייס, הי-פורק מעל צוואר עצמו את שיל אהבתו, ואמו של המספר, שמתחירת מן הכסף.“

„ואני רוצה להטעים ולהזכיר ולהטעים: הרומאן שלי איננו נושא מסר, ואינני רוצה לחת בו מסר, ואינני אהב יצירות המכריות שהן נושאות מסר. כל חיי סבלתי מן המסרים למיניהם, משמאל ומימין, מאלוהים ומאנטי-אלוהים. אני שונא מסרים בסיפור, ובכל סיפור מפריע לי המסר המודע — שהרי אם איננו מודע, נבצר ממני להעיד עליי.“

„אני לא רק אדם לא-פוליטי אלא אנטי-פוליטי. אני שונא את ההווייה הפוליטית של האדם. סארטר עשה טעם גדול בהחליטו שהספרות צריכה לשרת אידיאה חברתית. גם טולסטוי נכשל כסופר כשהחל לשרת מסר במודע.“

● דמויות של ערבים

„אני שונא עסקנים שנאה זואולוגית. לא זו בלבד שאין לחלות בספרי משמעות פוליטית כלשהי — ואינני טוען שאין לי דעות בשאלה זו או אחרת — אלא שבמידה שיש לספרי משמעות, זו המשמעות של ו ע ק ת ה י ח י ד“

היתה בו גם כאשר דיבר על תבקע החוצה את משפחתו שלו — השתקמות של תבקע היסודי בחברה הישראלית — שנמנים עמה חרדים קיצוניים בצד כנענים, ראשי-ישיבות ובוגרי המושבות, והביע את החשש שכאשר יונת לנו מצרינו סביב, נעמד — אלא אם כן יקום איזה כוח שיבלום בעוד מועד — בפני מלחמת דת ומלחמות עדות ותרכויות ושכבות חברתיות, מלחמות קשות ואנושות. היהודים — גורם דויד שחר — הם מטבעם אנטי-טלראנטיים.

אבל בינתיים נשקפים ל,סוכן הוד מלכותי סיכויים טובים בהחלט שיזכה לקהל קוראים גדול ואוהד. עובדת, עוד לפני ארבע שנים, כשפורסם פרק אחד מתוך הספר, „עין הרע“ שמו, פנו אל דויד שחר מאגלים מארה"ב, צרפת וגרמניה וביקשו להחום אותו תווה על הרומאן הגמור, אם אין שחר, לדעתו, נביא בעירו — בעירייה, כך נראה, יש אוונזים קשובות יותר לנבואתו, אם יורשה לנו השימוש במטבע-לשון שכלי-כך אינו חביב על הסופר שלנו.

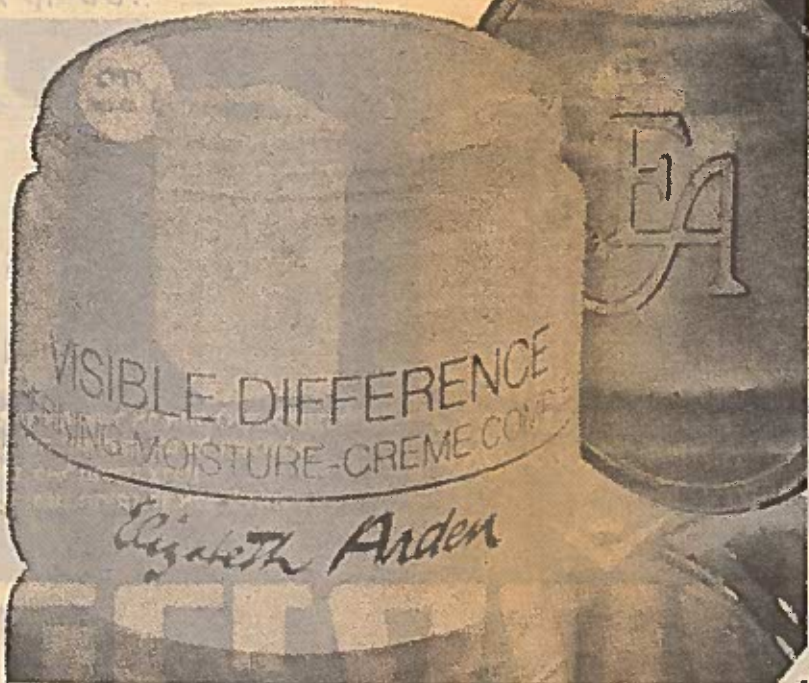
משה דור

דנים מבטיחים עוד פנים יפה יותר אליזבת ארדן מביאה לכן את ההוכחה. VISIBLE DIFFERENCE

תשובת קרם הלחות VISIBLE DIFFERENCE חודרת עד לעומק של 20 שכבות בעור הפנים למקום בו נוצרים התאים החדשים. לאחר 21 ימי שמוש ב-VISIBLE DIFFERENCE בולט לעין השפור המחלט במבנה עור הפנים. זאת הוכיחו בדיקות מעבדה תיות קפדניות.

Elizabeth Arden

תווכחי בהבדל הנראה לעין תוך 21 יום.